

TÜRKİYE'DE ÜÇÜNCÜ DİL KURULTAYI

Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç*

I

Bu yılın ağustosunda Akademi üyesi İ. İ. Meşaninov, Prof. H. Z. Gabidullin ve bu satırların yazarından oluşan İlimler Akademisi heyeti bir sonraki dil kurultayı için Türkiye'ye hareket etti.¹

Kurultay açılmadan, 22 Ağustos'ta yabancı temsilciler ve misafirler, tertip komitesi ve Dil ile Tarih Kurumlarının genel merkez kurulu / yönetim kurulu üyeleri, Dolmabahçe Sarayı'nda her iki kurumun hamisi Cumhurbaşkanı Kamal [Kemal] Atatürk tarafından kabul edildi. Kabule SSCB, İngiltere (Denison Ross), Fransa (Jean Deny), İtalya (Bombaci), Almanya (Giese), Macaristan (Németh), Polonya (Zayonçkovskiy) temsilcileri katıldı (Japonya, Yunanistan, Bulgaristan temsilcileri İstanbul'a daha sonra geldi).

Görüşmede yalnızca, dilin kökenine ilişkin Dil Kurumu tarafından ileri sürülerek "Güneş-Dil" Teorisi şeklinde adlandırılan ve müzakerelerine kurultay programının büyük kısmının ayrıldığı yeni teori konuşuldu. Cumhurbaşkanı'nın misafirleriyle bu teori bağlamında gelişen sohbetinde Türkçenin bir yandan İran ve Yunan dilleri, öbür yandan da farklı dillerle akrabalık ilişkisi meseleleri üzerinde duruldu.

* [A. N. Samoyloviç, "Tretiy lingvistiçeskiy kongress v Turtsii", *Vestnik Akademii Nauk SSSR*, 1936, S 11-12, 51-55. sayfalar. Yukarıdaki metin; Serdar Karaca tarafından, yazıldığı dönemin Türkiye Türkçesi gözetilerek çevrilmeye çalışılmıştır. Ancak bugün kullanımdan düşmüş ya da anlaşılamayacağını düşündüğümüz kelimelerin güncel karşılıkları eğik çizgiden sonra gösterilmektedir. Yine söz konusu metindeki yay ayrıçlar yazarına, köşeli ayrıçlar ise çevirenine aittir.]

1 Makaleme bakınız: "Vtoroy lingvistiçeskiy kongress v Turtsii i sovetko-turetskiye nauçniye otnoşeniya" [= Türkiye'de İkinci Dil Kurultayı ve Sovyet-Türk Bilim İlişkileri], *Vestnik Akademii Nauk SSSR*, 1935, No. 1, 17-28. sütunlar.

ТРЕТИЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ КОНГРЕСС В ТУРЦИИ

I

В августе текущего года делегация Академии Наук в составе: акад. И. И. Мещанинова, проф. Х. З. Габидуллина и автора этих строк направилась на очередной лингвистический конгресс в Турцию¹.

До открытия Конгресса, 22 августа иностранные делегаты и гости вместе с членами Оргкомитета и Президиумов Лингвистического и Исторического обществ были приняты в Долма-бахче президентом республики и покровителем обоих обществ Камаль Ататюрком. На приеме присутствовали делегаты СССР, Англии — Денисон Росс, Франции — Жан Дени, Италии—Бомбаччи, Германии — Гизе, Венгрии — Немет, Польши — Зайончковский (представители Японии, Греции, Болгарии прибыли в Стамбул позднее).

Речь шла исключительно о новой, выдвинутой турецким Лингвистическим обществом теории происхождения языка, о так называемой «солярной» теории, обсуждению которой отводилась программой Конгресса большая часть времени. В связи с этой теорией в беседе президента республики с гостями затрагивались вопросы о генетической связи между турецким языком, с одной стороны, и иранским, греческим и иными языками—с другой.

II

При открытии Конгресса 24 августа было зачитано несколько приветственных телеграмм с разных концов Турции. Из зарубежных научных учреждений только Всесоюзная Академия Наук прислала приветствие, чтение которого сопровождалось горячими аплодисментами.

Пленарные заседания Конгресса происходили с 4 час. дня до 6 час. вечера ежедневно, кроме 30 августа. На всех пленарных заседаниях, кроме заключительного, присутствовал Камаль Ататюрк.

На пленарных заседаниях были заслушаны следующие доклады:

- 1) Юсуф Зия Озер — Солнце с точки зрения религии и культуры.
- 2) Ибрагим Неджми Дильмен — Основные черты «солярной» теории.
- 3) Наим Онат — Турецко-арабские соответствия по «солярной» теории.
- 4) Ахмет Джеват — Терминология и «солярная» теория.

Последний доклад давал теоретическое обоснование новому направлению в терминологическом вопросе.

По мысли докладчика — поскольку все культурные языки мира согласно «солярной» теории происходят от турецкого, нет оснований возражать против так называемых «иноязычных» элементов турецкого языка и следовательно против «иноязычных» терминов.

Абдюлькадыр Инан — Закон о составе слога из гласного и согласного. Докладчик с помощью этого закона «солярной» теории пытается, между прочим, объяснить наличие конечного согласного в имствованном через тюркское посредство русском слове «жемчуг».

- 5) И. Мюштак Маякон — Применение метода анализа «солярной» теории.
- 6) Хасан Решит Танкут — Палео-социологические языковые исследования панхроническим методом на основе «солярной» теории. В начале этого доклада, резюме которого, как и других докладов, издано на французском языке², при обзоре существующих теорий происхождения языка упоминается и теория акад. Н. Я. Марра.
- 7) А. Дильчар — Био-психологические основы «солярной» теории. Этот докладчик также среди других теорий происхождения языка касается в вводной части и теории Н. Я. Марра.
- 8) Д-р Мемет Али Агакай — Некоторые особенности греческого языка в свете «солярной» теории.

1 См. мою статью: «Второй Лингвистический конгресс в Турции и советско-турецкие научные отношения», «Вестник Академии Наук СССР», 1935, № 1, стр. 17—28.

2 Etude linguistique d'après la méthode panchronique de la théorie güneş-dil et du point de vue paleo-sociologique par H. R. Tankut. Istanbul. 1936.

II

Ağustos 24'te kurultayın açılışında Türkiye'nin farklı köşelerinden birkaç selamlama telgrafı okundu. Yabancı bilim kuruluşlarından yalnızca Birlik Geneli İlimler Akademisi; okunmasına hararetle alkışların eşlik ettiği, selamlama [telgrafı] gönderdi.

Kurultayın genel oturumları 30 Ağustos hariç her gün öğleden sonra 4'ten 6'ya kadar sürdü. Genel oturumların hepsine, sonuncusu hariç, Kamal [Kemal] Atatürk katıldı.

Genel oturumlarda şu tebliğler okundu:

1. Yusuf Ziya Özer – Din ve Medeniyet Bakımından Güneş.
2. İbrahim Necmi Dilmen – “Güneş Dil” Teorisi'nin Ana Hatları.
3. Naim Onat – “Güneş-Dil” Teorisi'ne Göre Türkçe, Arapça Karşılaştırmalar.
4. Ahmet Cevat [Emre] – Terminoloji ve “Güneş-Dil” Teorisi.

Bu sonuncu tebliğ, terim meselesindeki yeni yönelişi teori bakımından temellendiriyordu.

Tebliğ sunanın kanaatine göre; “Güneş-Dil” Teorisi çerçevesinde dünyanın bütün kültür dilleri Türkçeden türüyor, dolayısıyla Türkçedeki “yabancı dilden” unsurlara ve terimlere karşı çıkmamanın bir anlamı yoktur.

5. Abülkadir İnan – Hecenin Ünlü ve Ünsüzden Oluşması Kanunu [(V. + K.) Eki Kanunu].

Tebliğci “Güneş-Dil” Teorisi'ndeki bu kanun yardımıyla Türkçeden alınma Rusça “jemçug” kelimesindeki son ünsüzün varlığını açıklamayı da deniyor.

6. İsmail Müştak Mayakon – “Güneş-Dil” Teorisi'nin Analiz Metodu Tatbikatı.

7. Hasan Reşit Tankut – “Güneş-Dil” Teorisi'ne Göre Pankronik Usullerle Paleo-Sosyolojik Dil Tetkikleri. Öbür tebliğler gibi özeti Fransızca hazırlanan² bu tebliğin başında, dilin ortaya çıkışı üzerine teoriler sayılırken Akademi üyesi N. Ya. Marr'ın teorisi de anılmaktadır.

8. A. Dilâçar – “Güneş-Dil” Teorisi'nin Biyo-psikolojik Temelleri³ [Güneş-Dil

2 Etude linguistique d'apies la methode panchronique de la theorie güneş-dil et du point de vue paleo-sociologique par. H. R. Tankut. İstanbul 1936.

3 Les bases bio-psychologiques de la theorie güneş-dil, Par A. Dilaçar. İstanbul 1936.

TÜRK DİLİ

— Türk Dil Kurumu Bülteni —

ÜÇÜNCÜ TÜRK DİL KURULTAYI

Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliğinden :

1. — Üçüncü Türk Dil Kurultayı Atatürk'ün himayeleri altında 24 Ağustos 1936 pazartesi günü saat 14 te İstanbulda Dolmabahçe Sarayında toplanacaktır.

2. — Birinci Türk Dil Kurultayında üye olarak bulunmuş olanlarla ondan sonra Kurum üyeliğini almış bulunanlar, bu Kurultayda da üye olarak bulunabilirler. Bunlardan üçüncü Türk Dil Kurultayında bulunmak isteyenler, ona göre hazırlık yapabilmek üzere, 15 Temmuz 1936 akşamına kadar adlarını, işlerini ve adreslerini Kurum Genel Sekreterliğine bildirmelidirler.

3. — Kurultay üyelerinden olup ta üçüncü Türk Dil Kurultayında bir tez vermek isteyenler tezlerini yazılı olarak 15 Temmuz 1936 akşamına kadar Kurum Genel Sekreterliğine göndermelidirler.

4. — 16 Temmuz 1936 sabahından sonra gerek Kurultayda üye olarak bulunmak ve gerek tez vermek için yapılacak müracaatlar hiç olmamış gibi tutulacaktır.

5. — Kurultay konuşmaları radyo ile yurdun her yerinden dinlenebilecektir. Bununla beraber Kurultayda yalnız dinleyici olarak bulunmak isteyenler de adlarını, işlerini ve adreslerini 31 Temmuz 1936 akşamına kadar Kurum Genel Sekreterliğine bildirmelidirler.

6. — Üçüncü Türk Dil Kurultayı konuşma programının ana çizgileri şunlardır :

- Türk Dil Kurumu Başkanının açma söylevi ;
- Kurultay Başkanlık Kuru ile çalışma komisyonlarının seçilmesi ;
- Kurum Genel Sekreterinin iki yıllık çalışmalar üzerine raporu ;
- Kurultay üyelerinin dil işleri üzerine tezleri ;
- Komisyon raporlarının okunması ve karara bağlanması ;

Antropolojisi]. Yine bu tebliği sunan da girişte, dilin kökeni hakkındaki farklı teoriler arasında N. Ya. Marr'ın teorisine de değiniyor.

9. Dr. Mehmet Ali Ağakay – “Güneş-Dil” Teorisi Karşısında Grek Dilinin Bazı Hususiyetleri.

10. İ. Hami Danişmend – İşaret Dili ve Tasrifsiz Fiil. Tebliği sunan, Türkiye’deki dil bilimi araştırmaları yapanların en tahsillileri arasında yer alır ancak farklı Batı Avrupa mekteplerinin dil bilimi çalışmalarına oldukça aşina olsa da Sovyet dil bilginlerinin çalışmalarından habersizdir.

Türk Dil Kurumu üyelerinin bu on tebliğinden başka, Ankara’daki yeni Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin öğrencisi

iki hanım tarafından “Güneş-Dil” Teorisi hakkında iki küçük açıklama metni okundu. Kurultayın sondan bir önceki -29 Ağustos’taki- genel oturumu, aralarında Sovyet heyeti temsilcisinin de bulunduğu 12 yabancı bilginin selamlama ve tebliğine ayrılmıştı.

Kurultayda sabah 10’dan 12’ye kadar idari ve ilmî komisyonlar çalışıyordu. Bütün yabancı bilginler, bazı Türk meslektaşlarıyla birinci ilmî komisyon olan “Güneş-Dil” Teorisi ve dil karşılaştırmaları komisyonuna dâhil edilmişlerdi. Bundan başka gramer ve sentaks komisyonu, terim komisyonu ile lügat ve filoloji komisyonu da çalışmaktaydı.

Farklı bir yerdeki özel bir makaleyle Türk Dil Kurumunun son iki yıldaki çalışmalarına ve yakın geleceğe yönelik planlarına dair rapora değiniyorum.⁴ Üçüncü dil kurultayında kabul edilen yeni tüzüğe göre Kurumun başkanı, kültür bakanıdır. Dil kurultayları artık önceden olduğu gibi iki değil, üç yıl sonra toplanacak.

1937’de II. Türk Tarih Kurultayı tertip ediliyor.

4 Vsesoyuznyy tsentral’nyy komitet novogo alfavita [= birlik geneli merkezî yeni alfabe komitesi] neşri «Revolyutsiya i pis’mennost’» [= inkılap ve yazı] son sayı.

TÜRKİYE İLE SOVYETLER BİRLİĞİNDE BAŞLICA DİLCİLİK MESELELERİ VE DİL KURULUŞUNUN PRATIĞI

Üçüncü Dil Kurultayına iştirak eden Sovyet delegeleri, kollektif tezlerini sayın heyetinize sunmadan evvel bu kurultayın üyelerini, Türk Dil Kurumu âzalarını ve yeni müstakil ulusal Türk kültürünü yaratmak yolunda çalışanları, S. S. C. B. İlimler Akademisi ve Sovyet Öğretmen, Muharrir ve Bilginleri namına kutlamağı hoş bir vazife bilirler. (*Alkışlar*)

Ülkemiz dost Türkiye Cumhuriyetinin ekonomik ve kültürel hayatta elde etmekte olduğu muvaffakiyetleri büyük bir samimiyetle takip eylemekte ve iki memleketin ilim, fen ve san'at sahasında elbirliğile çalışmasına büyük bir önem vermektedir. Bunun içindir ki kongreye iştirak eden heyetimizin tez için seçtiği mevzu, kongrenin en esaslı iki mevzuu ile, yani Türk Dil - Teorisi ve Türkiyedeki dil inkılâbının amelî yolları meseleleriyle ilgilidir. Tezimizde S. S. C. Birliğindeki dilcilik işlerine de temas etmekteyiz. Ve bu suretle Kurultay üyeleri kanaat getireceklerdir ki Türk ve Sovyet dilcilerinin ilim bakışları arasında bazı farklar bulunmakla beraber, - ki bu farklar ayrı ayrı ideolojilerin icabatındandır - her iki memleket için müşterek nazari müddeiyat ve amelî kararlar bulunup bu müddeiyat ve kararlar Türkiye ve Sovyetler Birliği dilcileri arasındaki dostça mesai teşrikinin inkişafını temin edecek mahiyettedirler. Bu mesai teşrikinin temelini ilk atan, ilmî eserleri Sovyetler elinin iç ve dışında şakirt ve taraftarlarınca idame ettirilmekte olan 1933 yılında Türkiyeye ilmî bir seyahat yapmış olan müteveffa Nikola Marr'dır.

III

“Güneş-Dil” Teorisi, neolitik devirde insanların sesli konuşması ortaya çıkarken işaret kazanan ilk kavramın “güneş” olduğu; sesli konuşmada “güneş” kavramını işaretleyen ilk kelimenin “ag” olduğu (Sümerce “güneş”, Türkçe aq — “beyaz”); insanın ilk sesli dilinin neolitik çağdaki Türk dili olduğu ve nihayet dünyanın bütün kültür dillerinin bu neolitik-Türk dilinden geldiği görüşüne dayanır.

29 Ağustos’ta Türkçe sunulan Sovyet heyetinin müşterek tebliğindeki ana çerçeveye gelince: Tebliğde, Türk teorisinin dünyadaki kültür dillerinin tamamının bir dilden çıktığı görüşü, insan cemiyetinin ve dolayısıyla da dillerin gelişimine dair Marksist görüşle karşılaştırılıyordu: Buna göre çokluktan teklığe (tersine değil) gidilerek küçük beşerî birliklerden, soy ve kabile birleşmelerinin ağızlarına; sonra da halklar ve milletlerin daha büyük lehçe ve dillerine ulaşılmaktadır. Türk teorisine göre, insanın ağzından çıkan ilk kelime güneştir. Tebliğde bu görüş hem ilk üretme aracı hem de ses öncesi, kinetik konuşmanın veya jest dilinin araçlarından biri olan el kavramı ve kelimesiyle karşılaştırılıyordu çünkü el kelimesi, dilin şekillenme sürecinde en az güneş kadar önemlidir. Böylece Sovyet heyetinin tebliği, bir yandan “Güneş-Dil” Teorisi’nin temel iddialarına uygun bir dille itiraz ederken bir yandan da ortak bir emeğin ürünü olan bu teorideki şu fikirlere katılıyordu: Genel dil bilimi araştırmalarında yalnızca Hint-Avrupa dillerinin verilerine dayanarak özelde Türk diline ilişkin verileri görmezden gelmek ve bunun yanında genel dil bilimi araştırmalarını tarih, arkeoloji ve etnografya verileri olmaksızın yalnızca dil verileriyle sınırlandırmak kabul edilemez. Tebliğimiz, son zamanlarda Onejskoye Gölü’ndeki arkeolojik bulgulardan yola çıkarak muhtemelen avcılık hayatı şartlarında güneşin ibadetteki rolüne ilişkin yeni bilgileri de ihtiva ediyordu.

Sovyet heyeti ortak tebliğinde; Dil Kurumunun terim meselesindeki eski aşırı milliyetçi tutumdan, özellikle belirli alanlar ve yüksek tahsil ders kitaplarında esas olarak milletlerarası ilmî-teknik terimleri benimseyen tutuma keskin dönüşünü olumlu karşıladı.

Kurultayın çok sayıda katılımcısı tarafından, Sovyet heyeti toplu tebliğindeki hem Türk bilginlerinin müspet başarılarının belirtildiği yerleri hem de Türk kadınının ülkenin siyaset ve kültür hayatına katılmasının vurgulandığı ve Tarih ile Dil Kurumlarının temeli üzerine Türk İlimler Akademisinin bir an önce kurulmasının temenni edildiği son kısım coşkulu alkışlarla karşılandı.

Dillerle halkları kültürlü ve kültürsüz diye ayıran “Güneş-Dil” Teorisi, Hint-Avrupa veya Hint-German dillerinin atasının Türkçe olduğunu ile-

ri sürerken Ari kelimesini de Türkçe sözler (“arı” – temiz, soylu) arasında saymakta ve bu şekilde, Batı Avrupalı ırkçıların kanaatinin aksine, Almanların Türk atadan gelmeleriyle Ari olduklarını ortaya koymaktadır.

Kurultaydaki Alman temsilci Prof. Giese komisyonda, “Güneş-Dil” Teorisi’ni hakkıyla anlayamadığını ve bu yüzden teori üzerine tafsilatıyla fikir beyan etmeyi daha sonraya bıraktığını ifade etti. Teorinin sezgilerin bir sonucu olduğu ve usul yönüyle bir temele oturtulmadığı yönündeki şüphelerini belirtti. Genç İtalya temsilcisi Bombaci ise “Güneş-Dil” Teorisi’nde kronolojinin hesaba katılmadığını vurguladı.

İngiltere, Fransa, Macaristan ve öbür ülkelerin temsilcileri tebliğlerini farklı konularda sunarak “Güneş-Dil” Teorisi’ni eleştirmekten kaçındılar.

Yakın gelecekte, dostça eleştirilerin yardımı ve Türk dil bilginlerinin çalışmalarıyla III. kurultayda dil biçimlendirmesi uygulamalarına ilişkin gördüğümüz iyi yöndeki keskin kırılmanın “Güneş-Dil” Teorisi’nin kaderinde de gerçekleşeceğinden emin olduğumu ifade etmek isterim.

Bazı Türk dilcilerin tarihî materyalizm usulüne dayanan N. Ya. Marr’ın yeni dil öğretisiyle kıyasladığı “Güneş-Dil” Teorisi’ne dair ortaya konan ve konmakta olan çalışmaları en dikkatli şekilde inceleyip eleştirme vazifesinin mesuliyeti dünya bilim camiası karşısında Sovyet bilginlerinin ve en çok da SSCB İlimler Akademisi N. Ya. Marr Dil ve Düşünme Enstitüsünün üstündedir.⁵

IV

Kurultay Ağustos’un 24’ünden 31’ine kadar, yalnızca bir hafta sürse de Türkiye’de hemen hemen bir ay geçirdik. Kurultay haricindeki zamanımızı, Türk bilginleri ziyaret ederek ve onlarla yalnızca beşerî bilimlerde değil, matematik ve fen bilimlerinde de Sovyet-Türk ilmî iş birliği meseleleri hakkında konuşarak geçirdik. Kurultayın bitişiyle Sovyet heyeti üyeleri -Akademi üyesi İ. İ. Meşaninov ve Prof. H. Z. Gabidullin- Küçük Asya’nın arkeoloji yadigârlarının en zengin derlemesini görmek için Türkiye’nin başkenti Ankara’ya seyahat gerçekleştirdi, bense İstanbul’un yazma kütüphanelerinde SSCB’nin en iyi Türk dostlarından birisi, tarih hocası İsmail Hakkı’nın faal yardımıyla öncelikli ihtisas sahamla -Orta Asya Türk halklarının edebiyat tarihi ve edebî dili- ilgili malzeme derliyordum.

Orta Asyalı şair Hocendî’nin, XV. asrın başları olarak tahmin ediliyor, şiir türündeki “Letâfetnâme” (XIV. asrın Altın Orda şairi Harezmi’nin “Muhab-

5 Muzaffer Muhittin Dalkılıç. Etude sur la theorie günes-dil. Reponses aux objections eventuelles. Istanbul 1936, 3. s.

betnâme” eserine nazire yazılan) -Altın Orda edebiyatı tesirindeki Timur devleti Çağatay edebiyatının önemli edebî yadigârlarından- adlı eserinin “Millet” Kütüphanesindeki tek yazmasından elle istinsah ettiğim kopya, Akademimizin Şarkiyat Enstitüsü Yazmalar Bölümüne tarafımdan hediye edildi. Ayrıca Beyazıt Camisi’nin yakınındaki halk kütüphanesinden Kur’an’ın XIV. asırda Orta Asya’da yapılan tam bir Türkçe tercümesinden kopyaladığım kesitler, tarafımdan (şimdi Taşkent Devlet Kütüphanesinde Kur’an’ın XIV. asra ait Türkçe bir tercümesini dil tarihi açısından çalışan) üniversite hocam Prof. A. E. Şmidt’e verildi.

Türk Dış İşleri Bakanlığı bünyesinde kurulan ve şu sıralar çalışma planı hazırlamak için malzeme toplamakla meşgul olan yurt dışıyla ilmî ilişkileri geliştirme komitesi çalışmalarına henüz başlamadı. Komitenin başkan vekili Prof. Muzaffer Göker, plan hazırlanırken Birlik Geneli İlimler Akademisi bünyesindeki Türkiye ile ilmî ilişkileri geliştirme komisyonunun [Türkiye ile ilmî münasebetler komisyonu] tecrübesinden yararlanılacağını ve komisyonun basmayı düşündüğü Sovyet-Türk seçkilerinin Türk bilginlerin devamlı iş birliğiyle destekleneceğinden daha baştan emin olunması gerektiğini bize bildirdi.⁶

Dış İşleri Bakanlığının [yurt dışıyla ilmî ilişkileri] geliştirme komitesi Türkiye’deki farklı kuruluşların yanında İstanbul Üniversitesinden de yurt dışıyla ilmî ilişkiler konusu hakkında görüş belirtmesini istedi. Sovyet heyetinin Boğaz’a geldiği ilk günlerde ziyaret ettiği İstanbul Üniversitesi Rektörü milletlerarası hukuk hocası Cemil Bilsel, komiteye verdiği cevabı bizlerle paylaştı. Rektör, Türk bilgin ve öğrencilerin ilmî tekâmül için SSCB’ye müteakabiliyet esası üzerine gönderilmesi gerektiğini düşünüyor.

Rektör ayrıca Rusça bilmeyen Türk bilginleri, Üniversite kütüphanesine gelen ancak atıl kalan Sovyet bilim kaynaklarıyla tanıştırmak için bir yol bulmayı da teklif ediyor. Bu yollardan birisi, hazırlanmakta olan Rusça ve Türkçe Sovyet-Türk ilmî seçkileri olabilir ve olmalıdır da.

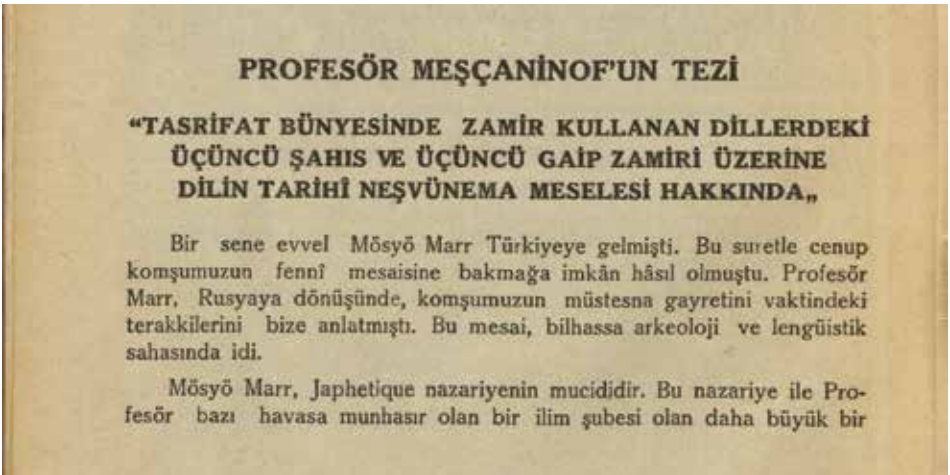
Kurucu müdürü Selim Nüzhet’in [Gerçek] benzerleriyle birkaç sene önce Moskova ve Leningrad ziyaretinde tanıştığı ve 1934’ten beri İstanbul’da varlık gösteren Kitap Müdürlüğü [Basma Yazı ve Resimleri Derleme Direktörlüğü], kuruluşunda bizim kitap müdürlükleri örneği etkili olmuştur, zi-

6 Yeri gelmişken Türk Dil Kurumunun SSCB İlimler Akademisinin müteakabi şeref üyesi E. K. Pekarskiy’in “Yakut Dili Sözlüğü”nü, Zolotnitskiy’in Çuvaşça sözlüğünü ve Zaharov’un Mançu sözlüğünü Türkçeye tercüme ettiğini belirtelim. Akademi üyesi müteakabi V. V. Radloff’umuzun “Türk Lehçeleri Sözlüğü Tecrübesi”nin tercümesi sürerken 1937 yılında, 1918’de Leningrad’da ölen bu dünyaca meşhur Türklük bilimcinin doğuşunun yüzüncü yılının kutlanması düşünülüyor.

yaretimizi de belirtmeyi gerekli buluyorum. Bu kuruluş, 1934'ten beri Türkçe "Türkiye Bibliyografyası"nı basmaktadır ki iki nüshasını [beraberimde] getirdim: Biri 1933 yılında Ankara'da onun SSCB seyahatinden önce tanıştığım Selim Nüzhet'in, öbürü ise dil kurultayının hediyesi.

Kurultaya katılanlara verilen kitap türündeki hediyeler arasında Dil Kurumu yayını "Türk Dili" dergisinin [bülteni] sayıları mutlaka anılmalıdır. 12. sayıda Akademi üyesi İ. İ. Meşaninov ve benim 1934 yılındaki ikinci dil kurultayı tebliğlerimiz Türkçe basıldı. Tarafımıza verilen kaynakların hepsinin tanıtılması ise başka bir makalenin konusu olabilir.

Kurultay hakkındaki açıklamamı bitirirken II. kurultaya dair tebliğimin son cümlesini pekiştirip zevk ve memnuniyetle diyebilirim ki 1933 yılında (Cumhurbaşkanı Kamal [Kemal] Atatürk'ün derin bir saygıyla adını andığı) Akademi üyesi N. Ya. Marr'ın Türkiye ziyaretinden beri başarılı bir şekilde ilerleyen Türkiye Cumhuriyeti ve SSCB arasındaki ilmî ilişkiler daha da genişleyip yoğunlaşmak için epey elverişli bir zemine sahiptir. Bu ise sağlam bir dostluğun birleştirdiği iki büyük komşu ülke bilginlerini, hem Türkiye ve SSCB halklarının ekonomi ve kültür yönüyle tekâmülü hem de dünya barışı yararına daha da yakın ilmî iş birliği içinde bulunmaya teşvik ediyor.

İ. İ. Meşaninov'un II. Türk Dili Kurultayında sunduğu tebliğden kesit

PROFESÖR SAMOILOVIÇ'İN TEZİ

“CUCİ ULUSU VEYA ALTIN ORDU EDEBİ DİLİ,,

1 – Cuci ulusu edebî dili tetkiklerin şimdiki hali.

Türkiyede millî kurtuluş inkilâbından sonra Sovyet bilginleri çalışmalarının neticesinde muhtelif türkîyatçılık şubelerinde çok mühim muvaffakiyetler elde etmişlerdir. Bilhassa XIII, XIV üncü asırlarda Şarkî Avrupa ile Ortaasya hudutlarında bulunan Cuci ulusu veya Altın Ordu adlı Türk devletinin millî kültürünün tetkikinde bu iki dost memleket bilginleri dikkate şayan olan muvaffakiyet göstermişlerdir.

Altın Ordu zengin maddî kütürünün tetkikâtı başlıca Leningraddaki devlet ermitajının şark şubesinde (Bartold) un şakirdi olan Profesör (Yakubovskiy) nin idaresi altında yapılmaktadır. Bu tetkikat, Leningrad ermitajında muhafaza edilmekte bulunan ve dünyada yegâne olan Altın Ordu ve Harezme ait asarâtika koleksiyonları üzerinde icra edilmektedir. Altın Ordu maddî kütürünü tetkik hususunda arkeologların nefis san'atler bilginlerinin ve tarihçilerin uğraştıklarını görüyoruz. Bununla beraber bir taraftan Sovyet Birliği içinde Özbekistan, Tataristan, Kırım, Leningrad, Moskova, Kiyef, diğer taraftan Türkiyede Ankara ve İstanbul bilginlerinin, Cuci ulusu edebiyatı ile edebî dili ve kezalik konuşma diline ait abidelerin araştırma, toplama ve tetkikleriyle uğraştıklarına şahit oluyoruz.

A. N. Samoyloviç'in II. Türk Dili Kurultayında sunduğu tebliğden kesit